

INŠTITUCIONALIZÁCIA GEOGRAFIE NA UNIVERZITE KOMENSKÉHO V BRATISLAVE V ROKOCH 1922 – 1926¹

RENÉ MATLOVIČ – KVETOSLAVA MATLOVIČOVÁ

MATLOVIČ, René – MATLOVIČOVÁ, Kvetoslava. The Institutionalization of Geography at the Comenius University in Bratislava in 1922 – 1926. *Historický časopis*, 2022, 70, 3, pp. 403–427, Bratislava.

This paper deals with the process of institutionalization of geography at the Faculty of Arts, Comenius University in Bratislava. We start from the understanding of the institutionalization of the academic discipline as a process of establishing and definitively occupying the chair by a full professor and establishing the seminar as the basic institutional unit of the faculty. We discuss the broader context of the underlying factors of the institutionalization of geography at universities in Central Europe. We will then highlight the initial steps in the institutionalization of geography at the Comenius university in Bratislava. Based on detailed research in the archives of Comenius University, we will show that the process of institutionalization of geography was spread over a period of five years from January 1922 to December 1926. Since there were no specialists in this field in Slovakia, the establishment and development of geography was possible only thanks to the help of Czech professors from Charles University in Prague. A new finding is that the ethnographer Karel Chotek was the main initiator and actor of the process of institutionalization of geography, which disrupts the hitherto traditional narrative about the key role of Jiří Viktor Daneš in this process. The Faculty of Arts made efforts to stabilize the chair of geography and proposed that F. Štůla could be appointed associate professor of general geography. This proposal was accepted in December 1926, which solved the issue of occupying the chair. In June 1926, the statutes of the Geographical Seminar and the Pro-Seminar were also approved by the Ministry of Education and National Enlightenment, so that the process of institutionalization of geography at Comenius University in Bratislava can be considered complete.

Key words: Comenius University. Geographical Seminar. History of Geography. Institutionalization of academic geography. Jiří Viktor Daneš. Karel Chotek.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2022.70.3.2>

1 Táto práca bola vypracovaná v rámci projektu VEGA č. 2/0024/21 *Vzťahy paradigiem v slovenskom geografickom myslení: konkurencia, indiferentnosť alebo kooperácia?*, riešeného v Geografickom ústave SAV.

V uplynulom roku 2021 si sté výročie začiatku svojho pôsobenia pripomenula Filozofická fakulta Univerzity Komenského (FF UK). Okrem tradičných humanitných a spoločensko-vedných univerzitných disciplín sú s touto fakultou späté aj začiatky univerzitnej geografie. Tento odbor sa v našom akademickom prostredí tradične rozvíja na fakultách prírodovedného zamerania. Pôvodne sa uvažovalo, že na novej bratislavskej univerzite vznikne spolu s lekárskou, právnickou a filozofickou fakultou aj prírodovedecká fakulta.² Realizácia tohto zámeru sa však oneskorila o takmer dve decéniá.³ Táto skutočnosť však neovplyvnila rozvoj geografie, ktorej prvá etapa formovania na Univerzite Komenského v Bratislave bola inštitucionálne spätá práve s jej filozofickou fakultou.

V tomto príspevku rámcovo vymedzíme koncept inštitucionalizácie vednej disciplíny na univerzite a následne prediskutujeme širší kontext podmienujúcich faktorov inštitucionalizácie geografie v stredoeurópskom vysokoškolskom priestore. V empirickej časti príspevku poukážeme na iniciálne kroky pri inštitucionalizácii geografie na UK. Hlavným cieľom nášho skúmania je precizovanie okolností a významu jednotlivých aktérov v rámci tohto procesu v porovnaní s tým, ako sú prezentované v doterajších prácach.⁴ Poukážeme na to, že na rozdiel od doteraz tradovaných pohľadov pripisujúcich hlavné zásluhy za ustanovenie geografie Jiří Viktorovi Danešovi, sa v našom výskume ukázalo, že podstatne dôležitejšiu úlohu v tomto procese hral etnograf Karel Chotek. Tieto zistenia

-
- 2 § 1 zákona č. 375 Sb. z. a nar. z 27. júna 1919, ktorým sa zriaďuje československá štátna univerzita v Bratislave.
 - 3 § 1 písm. f) zákona č. 168/1940 Sl. z. z 3. júla 1940. CSÁDER, Viliam. *História a súčasnosť Univerzity Komenského v Bratislave 1919 – 2000*. Bratislava: Univerzita Komenského. s. 40. ISBN 80-968419-0-4.
 - 4 K tejto téme existuje relatívne početná literatúra: KÁRPÁTY, Peter a Henrieta MÁZOROVÁ. K vývoju atraktivity geografického a geovedného vzdelávania Univerzity Komenského v Bratislave. In: *Geographia Cassoviensis*, 2011, roč. 5, č. 2, s. 45 – 56. ISSN 1337-6748; KÁRPÁTY, Peter a Vladimír SLAVÍK. Geografia a pramene k jej inštitúcii v metropole Slovenska 1. časť. In: *Geografia*, 2014, roč. 22, č. 3, s. 91 – 98. ISSN 1335-9258; MARTÍNEK, Jiří. Čeští vědci na Slovensku. Geografický ústav Univerzity Komenského. In: *Kladyán*, 2010, roč. 7. č. 1 – 2, s. 22 – 28. ISSN 1212-9690; LAUKO, Viliam. Transformácia slovenskej geografie, jej dôsledky a problémy. In: *Folia Geographica*, 2006, č. 9, 44 – 55. ISSN 1336-6157; *Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave (1940 – 1965)*. *Sborník I*. Ed. Rudolf Lukáč, Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1966, 258 s.; *Päťdesiat rokov Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského*. Ed. Michal Zaťko, Bratislava: Univerzita Komenského. 1992. 335 s. ISBN 80-223-0250-3; MARTÍNEK, Jiří. Geografický ústav Univerzity Komenského medzi 1. a 2. svetovou vojnou. In: SLOBODNÍK, Martin a Marta GLOSSOVÁ, Marta, eds. *95 rokov Filozofickej fakulty UK. Pohľad do dejín inštitúcie a jej akademickej obce*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2017, s. 219 – 227. ISBN 978-80-223-4390-9; TIBENSKÝ, Ján a Ondrej a kolektív POSS. *Priekopníci vedy a techniky na Slovensku 3*. Bratislava: AEPRESS, 1999, s. 137 – 180. ISBN 80-8888-03-43.

vyplývajú z archívneho výskumu realizovaného počas rokov 2018 a 2019 v Archíve Univerzity Komenského v Bratislave.⁵

Z preštudovaných archívnych dokumentov vyplýva, že kľúčové iniciačné kroky inštitucionalizácie geografie na UK sa odohrali počas roku 1922, keď sa začali konať prednášky z predmetu a spustil sa proces zariadovania Zemepisného (geografického) seminára. Hlavné zásluhy na tom mal K. Chotek. To vyvracia doposiaľ tradované spájanie vzniku Geografického seminára až s príchodom J. V. Daneša či datovanie jeho vzniku až do roku 1923, čo sa uvádza vo viacerých doterajších publikáciách.⁶ Túto informáciu sme nekriticky prevzali do našej staršej práce.⁷ Datovanie vzniku Geografického seminára do tohto roku zrejme vychádzalo zo zoznamov osôb a ústavov a štátnych skúšobných komisií, ktoré pre každý študijný rok vydával akademický senát. V týchto zoznamoch sa Seminár geografický prvýkrát objavuje až v študijnom roku 1923/24 a ako jeho riaditeľ je uvedený J. V. Daneš. V zozname z predchádzajúceho roku 1922/23 je síce uvedený K. Chotek ako examinátor pre zemepis v rámci vedeckej skúšobnej komisie pre učiteľstvo na stredných školách, ale Geografický (zemepisný) seminár sa ešte nespomína. Tieto zoznamy však nie sú úplne spoľahlivým zdrojom informácií, čo vyplýva z toho, že museli byť zadané do tlače s istým časovým predstihom a už nemuseli reflektovať zmeny, ktoré medzitým nastali. Spájanie vzniku bratislavskej geografie s J. V. Danešom sa dá pochopiť, pretože išlo o vedeckú autoritu v geografii s veľkou medzinárodnou reputáciou. Daneš mal zároveň dobré kontakty s vtedajším establišmentom univerzity (bol

-
- 5 Na tomto mieste autori ďakujú vedúcej Archívu UK Márii Grófovej za sprístupnenie materiálov a cenné konzultácie. Niektoré čiastkové výsledky tohto výskumu boli publikované v našich prácach: MATLOVIČ, René. Początki akademickiej geografii i jej przedstawiciele na Słowacji w 2. połowie XIX i 1. połowie XX w. In: JACKOWSKI, Antoni, ed. *Rola geografii w utrwalaniu Niepodległej Polski i w Jej rozwoju*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński. Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, 2018, s. 155 – 184. ISBN 978-83-64089-49-7; MATLOVIČ, René a Kvetoslava MATLOVIČOVÁ. Etablovanie geografie na Univerzite Komenského a úsilie o posilnenie jej vplyvu v kontexte militarizácie pred druhou svetovou vojnou. In: *Geografické informácie*, 2018, roč. 22, č. 1, s. 274 – 287. ISSN 1337-9453; MATLOVIČOVÁ, Kvetoslava a René MATLOVIČ. Geography education at the Comenius University in Bratislava in the years of 1922 – 1938: Institutionalization, actors and study courses. In: *Folia Geographica*, 2019, roč. 61, č. 2, s. 71 – 85. ISSN 1336-6157.
- 6 CSÁDER, V. História a súčasnosť, s. 40; KÁRPÁTY, P. a H. MÁZOROVÁ. K vývoju atraktivity, s. 46; KÁRPÁTY, P. a H. MÁZOROVÁ. K vývoju atraktivity, s. 46; LAUKO, V. Transformácia slovenskej geografie, s. 45; KÁRPÁTY, P. a SLAVÍK, V. Geografia a pramene, s. 94; MARTÍNEK, J. Čeští vědci na Slovensku, s. 23; MARTÍNEK, Jiří. *Geograf a cestovatel Jiří Daneš*. Praha: Historický ústav AV ČR. 2017, s. 142. ISBN 978-80-7286-287-0; Pětadesát rokov Prírodovedeckej fakulty, s. 11.
- 7 MATLOVIČ, René. The brief profile of the Slovak geographical community. In: *Folia Geographica*, 12, 2008, s. 8. ISSN 1336-6157.

zaťom vtedajšieho rektora prof. Josefa Hanuša).⁸ Z preštudovaného archívneho materiálu sa však javí, že jeho vklad do etablovania geografie na Univerzite Komenského sa preceňuje. Výraznejšie ocenenie si zasluhuje etnograf K. Chotek, ktorý nebol len prvým prednášateľom geografie, ale aj prvotným organizátorom Zemepisného seminára a predkladateľom závažných materiálov a požiadaviek v prospech geografického pracoviska na schôdzach profesorského zboru počas celého decénia 1922 – 1931.

Nepresné alebo nejednoznačné sú taktiež doposiaľ publikované informácie o začiatku vyučovania geografických predmetov. Doteraz najpodrobnejšie zmapoval začiatky geografie na Univerzite Komenského Jiří Martínek, ktorý uvádza, že „*Chotek prednášal v zimnom semestri 1921 –22 *Národopis Ázie (5 hodín týždenne)* a *Zemepisný prehľad Ázie (tri hodiny týždenne)* a v letnom semestri k tomu pridal *oblúbenú prednášku o Kaukaze*“.⁹ Iní autori uvádzajú začiatok vyučovania v roku 1921/22, avšak bez upresnenia semestra.¹⁰ Presný údaj nachádzame v štúdií Márii Grófovej.¹¹ Údajom o vyučovaných predmetoch, ktoré uvádza Martínek, zodpovedá situácia v nasledujúcom akademickom roku 1922/23.¹² Náš výskum potvrdzuje zistenia M. Grófovej, že začiatok prednášania geografie na Univerzite Komenského sa viaže na letný semester akademického roka 1921/22 a je spätý s K. Chotekom.*

Predpoklady a faktory inštitucionalizácie geografie ako samostatnej disciplíny na univerzitách

Etablovanie sa geografie ako samostatnej univerzitnej disciplíny umožnili reformy vysokoškolského vzdelávania na začiatku 19. storočia. Pred týmito zmenami boli univerzity výlučne vzdelávacími inštitúciami pre prípravu kňazov, právnikov, štátnych úradníkov a lekárov. Boli to korporácie s limitovanou autonómiou. Kontrolu nad vysokými školami mala pôvodne cirkev. V druhej polovici 18. storočia po realizácii osvietenských absolutistických reforiem táto kontrola prešla

8 MARTÍNEK, J. *Geograf a cestovateľ*, s. 140.

9 MARTÍNEK, *Čeští vědci na Slovensku*, s. 23; MARTÍNEK, J. *Geografický ústav*, s. 220; MARTÍNEK, J. *Geograf a cestovateľ*, s. 140.

10 LAUKO, V. *Transformácia slovenskej geografie*, s. 45; LUKÁČ, R. *Prírodovedecká fakulta*, s. 137.

11 GRÓFOVÁ, Mária. „...A ako tretia vznikla filozofická fakulta.“ K počiatkom a prvým krokom jestvovania Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. In: SLOBODNÍK Martin a Marta GLOSSOVÁ, eds. *95 rokov Filozofickej fakulty UK. Pohľad do dejín inštitúcie a jej akademickej obce*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2017, s. 57. ISBN 978-80-223-4390-9.

12 AUK, *Soznam prednášok, ktoré sa budú konať na Univerzite Komenského v zimnom semestri 1922-23*, s. 15 a *Soznam prednášok, ktoré sa budú konať na Univerzite Komenského v letnom semestri 1922-23*, s. 13.

na štát.¹³ Štúdium sa začínalo na nižšej fakulte, ktorou bola filozofická fakulta a následne pokračovalo na jednej z troch vyšších fakúlt – lekárskej, právnickej a teologickej.¹⁴ Systém univerzitných predmetov bol tiež hierarchický. Geografia nemala pozíciu samostatnej univerzitnej disciplíny. Prax jej vyučovania bola rôznorodá. Geografické poznatky boli súčasťou obsahu vyučovania iných predmetov – napr. kozmografie, prírodnej filozofie, matematiky, astronómie a pod. Kurikulum bolo striktné dané a postavené na memorovaní poznatkov zo schválených učebníc.¹⁵ V geografii túto úlohu plnili najmä revidované edície Vareniovej učebnice *Geographia Generalis*.¹⁶

Následný vývoj vysokého školstva v strednej Európe bol určovaný predovšetkým vysokými školami v nemeckých krajinách. Na začiatku 19. storočia súťažili v kontinentálnej Európe dva modely vysokých škôl – francúzsky (napoleonský) a pruský (humboldtovský). Pruskú reformu presadil Wilhelm von Humboldt na báze liberálnych myšlienok Friedricha Schleiermachers. Viaceré inšpirácie prevzal aj z fungovania reformných univerzít z 18. storočia. Vyzdvihnúť je možné univerzitu v Göttingene, ktorú poznal z vlastných štúdií. Jeho reforma priniesla celú plejádu postupných zmien. Namiesto univerzít v provinčných mestách napojených na cirkevné štruktúry sa do popredia dostávajú univerzity v metropolách s tesnými väzbami na štátny aparát.¹⁷ Prvou univerzitou, ktorá bola založená podľa princípov tejto reformy sa stala univerzita v Berlíne roku 1810. V dôsledku prijatia princípu jednoty poznania a rovnosti všetkých disciplín bolo zrovnoprávnené postavenie filozofickej fakulty s ostatnými fakultami. To sa prejavilo aj opustením hierarchického klasifikačného systému univerzitných disciplín.¹⁸ Princíp slobody vyučovania a učenia umožnil odpútanie sa od rigidného kurikula. Profesori sa mohli slobodne rozhodnúť čo a ako budú učiť a študenti si mohli

13 V habsburskej monarchii v tomto smere zohrali dôležitú úlohu tereziánske a jozefínske reformy.

14 KANT, Immanuel. *Spór fakultetów*. Toruń: Wydawnictwo Rolewski, 2003, s. 9. ISBN 83-87479-20-9.

15 LENTZE, Hans. *Die Universitätsreform des Ministers Graf Leo Thun-Hohenstein*. Wien: H. Böhlau Nfg., Kommissionsverlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1962, s. 20.

16 MATLOVIČ, René a Kvetoslava MATLOVIČOVÁ. *Geografické myslenie*. Prešov: Prešovská univerzita, Fakulta humanitných a prírodných vied, 2015, s. 49. ISBN 978-80-555-1416-1.

17 RÜEGG, Walter, ed. *A History of the University in Europe: Vol. III. Universities in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries (1800 – 1945)*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, s. 126. ISBN 978-0521361071.

18 AICHNER, Christof. The Reforms of the Austrian University System 1848 – 1860 and their Influence on the Process of Discipline Formation. In: SIMÕES, Ana et al., eds. *Sciences in the Universities of Europe, Nineteenth and Twentieth Centuries*. Dordrecht: Springer, 2015, s. 293. ISBN 978-94-017-9635-4. doi: [10.1007/978-94-017-9636-1_17](https://doi.org/10.1007/978-94-017-9636-1_17).

vyberať predmety a ich poradie podľa svojho záujmu a potrieb. Nezávislosť od štátu posilnilo zavedenie kolegiálnej taxy (poplatku) za návštevu prednášok, čo zároveň umožnilo zapojiť do vyučovania súkromných docentov. Jednou z úloh profesorov filozofickej fakulty bolo napríklad skúšanie na štátnych skúškach pre učiteľov stredných škôl, čo bol výsledok reformy pruského stredného školstva. Princíp jednoty vyučovania a vedeckého výskumu znamenal posun k tomu, že profesori a študenti majú slúžiť vede.¹⁹ Organizačne bol nový model univerzity postavený na profesorských stolicích, kde mal rozhodujúce postavenie profesor ordinarius (riadny profesor) a dôležité rozhodnutia prijímal profesorský zbor. Následne boli pre jednotlivé disciplíny zriaďované semináre alebo ústavy. Zakladanie seminárov ako organizačných jednotiek vychádzalo z modelu prvých seminárov klasickej filológie na niektorých univerzitách nového typu zakladaných počas 18. storočia. Prvým príkladom bol filologický seminár na novej univerzite v Göttingene, založený roku 1737. Podľa tohto vzoru boli zriaďované semináre aj pre iné disciplíny najprv na pruských univerzitách v 20. rokoch 19. storočia a následne od konca 30. rokov 19. storočia aj na ostatných nemeckých univerzitách.²⁰ Vzhľadom na vedúcu úlohu nemeckých univerzít v dobovom akademickom svete sa tento model v rozlične modifikovaných podobách ujal aj v ďalších krajinách.²¹ Inštitucionalizácia určitého odboru na univerzite mala teda viaceré podoby. Mohlo ísť o konštituovanie komisie pre štátne skúšky z tejto disciplíny, zavedenie prednášok a ďalších predmetov z odboru, vytvorenie pozície pre docenta, existenciu profesorskej stolice pre tento odbor a zriadenie seminára, resp. ústavu. Geografia sa prvýkrát inštitucionalizovala na univerzite v Berlíne. Už od jesene 1810 boli zavedené prednášky z geografických predmetov, ktoré zabezpečoval Johann August Zeune, ktorý tam pôsobil ako súkromný docent. O desať rokov bola zriadená nová docentúra, ktorú obsadil Carl Ritter. Roku 1825 bola táto docentúra povýšená na prvú profesorskú stolicu pre geografiu na svete a Ritter na nej pôsobil až do smrti v roku 1859.²²

V habsburskej monarchii bol humboldtovský model univerzity adoptovaný s odstupom štyroch decénií. Koncepciu reformy vysokých škôl pripravil Franz

-
- 19 ASH, M.G.: Bachelor of What, Master of Whom? The Humboldt Myth and Historical Transformations of Higher Education in German-Speaking Europe and the US. In: *European Journal of Education*, 2006, roč. 41, č. 2, s. 246-7. ISSN 1465-3435.
- 20 BROCKE, Bernhard vom. Wege aus der Krise: Universitätsseminar, Akademiekommision oder Forschungsinstitut. In: *Fürbeth, Frank et al. eds. Zur Geschichte und Problematik der Nationalphilologien in Europa*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1999, Reprint Edition 2013, s. 362 – 365. ISBN 3-484-10778-2, doi.org/10.1515/9783110928990-029.
- 21 BAJERSKI, Artur. *Szkolnictwo wyższe międzywojennej Polski. Ujęcie geograficzne*. Poznań: UAM Wydawnictwo naukowe, 2016, s. 35. ISBN 978-83-232-3122-6.
- 22 Humboldt Universität zu Berlin, History of the Department of Geography. Dostupné na internete: <https://www.geographie.hu-berlin.de/en/department/historie> [cit. 2021-09-28]

Exner²³ a v roku 1849 ju presadil minister Leo Thun-Hohenstein v podobe viacerých provizórnych predpisov. Reforma v Rakúsku-Uhorsku bola zavŕšená v roku 1873 prijatím zákona č. 63 r. z., o organizácii úradov univerzitných. Tento zákon v podstate vychádzal z provizórneho zákona z roku 1849 doplneného o ustanovenia týkajúce sa právomocí fakúlt. Prvou univerzitou s inštitucionalizovanou geografiou sa v habsburskej monarchii stala univerzita v Krakove. Za profesora geografie tam bol v roku 1849 vymenovaný, zrejme aj vďaka svojej známosti s ministrom Thunom, poľský básnik Wincenty Pol.²⁴ Až o dva roky neskôr sa geografia etablovala aj na univerzite vo Viedni, kde bol za profesora vymenovaný Friedrich Simony.²⁵ V Prahe sa počiatky inštitucionalizácie geografie spájajú s Janom Palackým, ktorý sa v roku 1856 stal docentom geografie na Karlo-Ferdinandovej univerzite v Prahe.²⁶ Prvú profesorskú stolicu v Prahe zriadili až v roku 1872. Za profesora bol vymenovaný Dionys W. Grün, ktorý však začal reálne prednášať až o tri roky neskôr. Po rozdelení univerzity na českú a nemeckú časť, ďalej pôsobil na tej druhej.²⁷ V Uhorsku bola prvá profesorská stolica geografie zriadená na univerzite v Pešti roku 1870 a prvým profesorom bol Ján Hunfalvy. Okrem geografie sa najmä na vysokých školách technického zamerania (polytechnikách) rozvíjali ďalšie geovedné a súvisiace disciplíny. Na území Slovenska sa významným strediskom vzdelávania a výskumu v oblastiach geológie a kartografie už od poslednej tretiny 18. storočia stala Banská akadémia a neskôr Banská a lesnícka akadémia v Banskej Štiavnici.²⁸

Po vzniku Československa bol prijatý recepčný zákon č. 11/1918 Zb. z., čím bol prijatý právny systém rakúsko-uhorskej monarchie vrátane vysokoškolských právnych predpisov, ktoré zostali len s malými zmenami platné a účinné počas celého medzivojnového obdobia.²⁹

Univerzitná geografia na území budúceho Československa

Tesne pred vznikom Československej republiky v roku 1918 boli na území Rakúska-Uhorska geografické pracoviská na univerzitách vo Viedni, Prahe,

23 AICHNER, Ch. *The Reforms of the Austrian University*, s. 296.

24 JACKOWSKI, Antoni a Izabela SOŁJAN. *Z dziejów geografii na Uniwersytecie Jagiellońskim (XV–XXI wiek)*. Kraków: IGiGP UJ, 2009, s. 66. ISBN 978-83-88424-47-2.

25 MATLOVIČ, R. a K. MATLOVIČOVÁ. *Geografické myslenie*, s. 58.

26 JELEČEK, Leoš, CHROMÝ, Pavel a Jiří MARTÍNEK. *Vývoj geografie na Univerzité Karlově v kontextu české geografie od poloviny 19. století*. In: *Geografie – Sborník České geografické společnosti*, 2006, roč. 111, č. 4, s. 345. ISSN 1212-0014.

27 HÄUFLER, Vlastislav. *Dějiny geografie na Universitě Karlově (1348 – 1967)*. Praha: Univerzita Karlova, 1967., s. 392.

28 TIBENSKÝ, Ján, ed. *Priekopníci vedy a techniky na Slovensku 2*. Bratislava: Obzor, 1988.

29 BERAN, Karel. *Právnícké osoby veřejného práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2006, s. 113. ISBN 80-7201-598-2.

Krakove, Budapešti, Lvove, Štajerskom Hradci, Innsbrucku, Koložvári, Záhrebe, Černoviciach a Prešporku/Bratislave. Na území budúcej ČSR boli tri geografické ústavy, dva v Prahe a jeden v Prešporku/Bratislave. Na českej Karlo-Ferdinandovej univerzite viedol geografický ústav prof. Václav Švampera. Jeho ďalšími pracovníkmi boli súkromní docenti J. V. Daneš a Viktor Dvorský. Na nemeckej Karlo-Ferdinandovej univerzite bol vedúcou osobnosťou prof. Fritz Machatschek a asistentkou bola Júlia Moschelesová.³⁰ Geografický ústav v Bratislave bol zriadený na Alžbetínskej univerzite s vyučovacím jazykom maďarským (oficiálny názov: *A Pozsonyi Magyar Királyi Erzsébet-tudományegyetem*), ktorá vznikla v roku 1912 a bola slávnostne inaugurovaná 19. novembra 1916. Geografia sa etablovala na jej filozofickej fakulte, na ktorej sa začalo vyučovať až 18. marca 1918, teda v letnom semestri akademického roka 1917/18. Katedra geografie sa stala jednou z 37 katedrií a ústavov, ktoré boli zriadené na troch fakultách Alžbetínskej univerzity.³¹

Za prvého univerzitného profesora geografie na území Slovenska³² bol 24. marca 1918 vymenovaný Gyula Prinz (1882 – 1973). Prinz sa dostal k štúdiu geografie najmä preto, že ako syn prednostu železničnej stanice mohol zadarmo cestovať po celej monarchii a písať cestopisy. Ako stredoškolaák vyhral súťaž Uhorského turistického spolku s cestopisom o Gardskom jazere. Pri tejto príležitosti mu odporúčal prihlásiť sa na vysokoškolské štúdium geografie významný fyzik a bývalý predseda Uhorskej akadémie vied Lóránd Eötvös.³³ Na budapeštianskej univerzite, ktorú ukončil v roku 1902, ho ovplyvnili najmä profesori geológie Antal Koch a Lajos Lóczy. Na odporúčanie Lóczyho odišiel na študijné pobyty do Mníchova a Berlína, kde študoval aj u popredného nemeckého geografa Ferdinanda von Richthofena. Neskôr si vzdelanie rozvíjal pod vedením Josepha Partscha na vratislavskej univerzite, kde v roku 1904 získal doktorát na základe paleontologicky zameranej práce o faune starších jurských útvarov v severovýchodnej časti pohoria Bakonský les. V čase pôsobenia na Alžbetínskej univerzite bol už skúseným geológom a geografom. Už mal za sebou dve vedecké expedície do strednej Ázie, na ktorých sa venoval geomorfologickému výskumu a študoval aj život nomádskych pastierov. Zmapoval rozsah pleistocénneho zaľadnenia v pohorí Ťanšan. Výsledky a poznatky z expedícií zhrnul

30 HÄUFLER, V. Dějiny geografie, s. 154.

31 *A pozsonyi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem épületei egykor és ma*. Posted by Történeti Gyűjtemény in Történetek a Múzeumból, TGYO Blog. [online]. [cit. 2021-09-27] Dostupné na internete: <https://tgyoblog.wordpress.com/2018/04/24/a-pozsonyi-magyar-kiralyi-erzsebet-tudomanyegyetem-epuletei-egykor-es-ma/>

32 Na tomto mieste pripomíname, že prvým univerzitným profesorom geografie v Uhorsku sa stal v roku 1870 na univerzite v Pešti Ján Hunfalvy (1820 – 1888), rodák z Veľkého Slavkova.

33 KUGLICS, Gábor. Egy felfedező földrajztudós élete és emlékezete. Prinz Gyula (1882 – 1973). In: *Vasi szemle*, 2014, roč. 68, č. 3, s. 350 – 351. ISSN 0505-0332.

v knižnej publikácii *Utazásaim Belső-Ázsiában* z roku 1911. V prvom decéniu 20. storočia realizoval výskumy na Islande a v Škótsku. Výskumne sa venoval aj územiu Uhorska. Roku 1914 vydal monografiu *Magyarország földrajza. A magyar föld és életjelenségeinek oknyomozó leírása*.³⁴ Pôsobenie Prinza, ako aj geografického ústavu v Bratislave bolo veľmi krátke. Trvalo v podstate len tri semestre. Pracoviská filozofickej fakulty boli umiestnené v budove Academie Istropolitany na Ventúrskej ulici. Prinz býval v učiteľskom byte na ulici Újtelep č. 13³⁵ (dnešná Kuzmányho ulica). Počas tohto krátkeho pôsobenia v Bratislave nie je evidovaná žiadna publikácia G. Prinza,³⁶ čo zrejme súviselo s tým, že plnil iné povinnosti pri zriaďovaní nového pracoviska a navyše počas prebiehajúcej vojny.

V januári 1919 prevzali kontrolu nad Bratislavou československé úrady. Na filozofickej fakulte sa s istými problémami vyučovalo do konca bežiaceho akademického roka. V auguste 1919 sa fakticky činnosť pracoviska ukončila.³⁷ Právne bola Alžbetínska univerzita zrušená vládny nariadením č. 276/z r. 1921 a presťahovala sa do Pät'kostolia/Pécs. Prinz odišiel prechodne do Budapešti, kde sa na základe vládneho nariadenia z roku 1920 vyučovalo až do roku 1923, kým sa nevytvorili podmienky na fungovanie pracoviska v Pät'kostolí.³⁸ Prinz tam pôsobil do roku 1940, keď prešiel na univerzitu v Koložvári/Cluj-Napoca. Tam zotrval do roku 1944. Kariéru zavŕšil pôsobením na univerzite v Segedíne/Szeged v rokoch 1945 – 1957.³⁹

Časť inventáru, knižničných fondov a iných pomôcok Alžbetínskej univerzity prevzali v rokoch 1919 – 1921 pracoviská novovzniknutej Univerzity Komenského.⁴⁰ Inventár a zbierky geografického ústavu boli 2. októbra 1921 odovzdané do úschovy univerzitnej knižnice.⁴¹ Ako ukazuje ďalší vývoj, táto krátka existencia geografického pracoviska na Alžbetínskej univerzite zohrala určitú úlohu pri rozhodovaní o etablovaní geografie na Univerzite Komenského v Bratislave.

34 FODOR, Ferenc. *A Magyar földrajztudomány története*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 2006, s. 714 – 715. ISBN 9637395970.

35 *A pozsonyi Magyar*.

36 V bibliografii nenachádzame žiadny záznam medzi r. 1917 a 1922. SRAGNER, Márta. *Prinz Gyula bibliográfia*. Pécs: JPTE Földrajzi Intézet. 1998. ISBN 9636416567.

37 LENGVÁRI, István. Az Erzsébet Tudományegyetem alapítása, a pozsonyi és budapesti évek története. In: *Per Aspera ad Astra*, 2014, roč. 1, č. 1, s. 18 – 19. ISSN 2064-6038. doi:10.15170/PAAA.2014.01.01.

38 DUCZON, Árpád. A Pozsonyi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem Pécsre költözésre és hacra a fennmaradásért II. Világháborúig. In: *Közép-Európai Közlemények*, 2019, roč. 13, č. 4, s. 55. ISSN 1789-6339.

39 FODOR, F. *A Magyar földrajztudomány*, s. 715 – 716.

40 CSÁDER, V. *História a súčasnosť*, s. 7.

41 GRÓFOVÁ, M. „...a ako tretia vznikla filozofická fakulta.“, s. 191.

Iniciačná fáza inštitucionalizácie geografie na Univerzite Komenského

Vznikom Československej republiky sa vytvorili podmienky pre rozvoj slovenského vysokého školstva. Už po niekoľkých mesiacoch bola na základe zákona č. 375/1919 Zb. zriadená Československá štátna univerzita v Bratislave s účinnosťou od 11. júla 1919 a vládny nariadením č. 595/1919 Zb. z 11. novembra 1919 bola pomenovaná ako Univerzita Komenského. Počítalo sa so zriadením štyroch fakúlt, avšak napokon sa v prvých rokoch existencie univerzity zriadili len tri – lekárska, právnická a filozofická. Na filozofickej fakulte sa, ako na tretej v poradí, začalo vyučovať 24. októbra 1921. Vzhľadom na akútny nedostatok slovenských odborníkov bola fakulta v tomto období takmer úplne závislá od pomoci českých profesorov z Prahy.⁴² To sa týkalo aj geografie, pretože v tomto období boli vedecky aktívni len dvaja Slováci s geografickým univerzitným vzdelaním z Budapešti. Prvým z nich bol Ján Volko-Starohorský (1880 – 1977), ktorý počas prvej svetovej vojny pôsobil vo vojenskej meteorologickej službe a prednášal geografiu na Vojenskom zemepisnom ústave vo Viedni. Od r. 1919 sa stal stredoškolským profesorom na gymnáziu v Liptovskom sv. Mikuláši. Druhým bol Jozef Martinka (1893 – 1974), taktiež stredoškolský profesor vo Veľkom Bečkerek⁴³ a od roku 1920 pôsobiaci v Košiciach.⁴⁴

Etablovanie určitého odboru na univerzite malo v tomto období v súlade s tradíciou nemeckej proveniencie podobu zriadenia príslušnej profesorskej stolice a na ňu viazaného seminára ako základnej inštitucionálnej jednotky v rámci príslušnej fakulty. Okrem seminárov sa zriaďovali aj prosemináre. Najvyšším kolektívnym riadiacim orgánom fakulty bol profesorský zbor, ktorý bol tvorený všetkými riadnymi profesormi, mimoriadnymi profesormi a dvomi zástupcami súkromných docentov. Profesorský zbor sa schádzal na pravidelných schôdzach a prerokúval všetky základné otázky fungovania fakulty. Predkladal na ministerstvo návrhy stanov jednotlivých seminárov a návrhy na menovanie profesorov. Prerokované materiály sa predkladali zboru v podobe správ, pričom každú správu spracoval jeden z členov profesorského zboru ako spravodajca alebo referent poverený dekanom.⁴⁵

V prvých mesiacoch fungovania fakulty úvahy o zriadení geografie neregistrujeme. Prvýkrát sa téma zriadenia tohto odboru otvorila na schôdzi profesorského zboru filozofickej fakulty 20. januára 1922, ktorej sa zúčastnili profesori

42 CSÁDER, V. *História a súčasnosť*, s. 8.

43 V súčasnosti mesto Zrenjanin v srbskej Vojvodine

44 MATLOVIČ, R. *Počátky akademickiej geografii*, s. 162.

45 VALO, Ján. Filozofická fakulta Univerzity Komenského z pohľadu dejín správy. In: SLOBODNÍK, Martin a Marta GLOSSOVÁ, Marta, eds. *95 rokov Filozofickej fakulty UK. Pohľad do dejín inštitúcie a jej akademickiej obce*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2017, s. 75. ISBN 978-80-223-4390-9.

Josef Hanuš, Jan Heidler, Dobroslav Orel, Karel Chotek, Albert Pražák, Jozef Škultéty a Miloš Weingart. Kľúčovým bodom sa stala diskusia o potrebe zabezpečiť prednášky z politického zemepisu pre kandidátov štátnych skúšok z jazyka československého, histórie a zemepisu. Ochotu ich dočasne suplovať⁴⁶ v rozsahu 2 hodín týždenne už od nasledujúceho letného semestra prejavil profesor všeobecného národopisu K. Chotek. Členovia profesorského zboru toto riešenie uvítali. Konštatovali, že jeho habilitácia je nielen z národopisu, ale aj z politického zemepisu a jednomyseľne schválili podanie tohto návrhu na schválenie ministerstvu školstva a národnej osvety. Dekan J. Hanuš v tejto súvislosti navrhol, aby všetky geografické zbierky (mapy, plány, knihy) po bývalom zemepisnom ústave Alžbetínskej univerzity, ktoré boli v tom čase deponované v univerzitnej knižnici, prideliť filozofickej fakulte.⁴⁷ Táto schôdza profesorského zboru sa stala dôležitým prvým krokom z pohľadu histórie odboru geografia na Univerzite Komenského. Ďalším krokom bolo odovzdanie spisov o bývalom geografickom pracovisku Alžbetínskej univerzity K. Chotkovi, čo vyplýva z prípisu ministerstva školstva a národnej osvety č. 9767 zo dňa 14. februára 1922.⁴⁸ Na schôdzi profesorského zboru, ktorá sa konala 23. a 24. marca 1922, Chotek referoval, že inventár bývalého maďarského zemepisného ústavu nemá veľkú hodnotu, pretože kníh je málo a mapy sú maďarské. Navrhol, aby sa tieto zbierky ponechali v depozite univerzitnej knižnice.⁴⁹

V letnom semestri začal Chotek suplovať prednášky z geografie v rozsahu 2 hodín týždenne a to aj napriek tomu, že z ministerstva neprišla na návrh fakulty o schválení jeho suplenty z 24. januára 1922 žiadna odpoveď.⁵⁰ Fakulta preto 29. júna 1922 poslala v tejto veci urgenciu. Nakoniec odpoveď z ministerstva prišla až listom č. 125.658-IV zo 17. januára 1923, pričom ministerstvo schválilo uznesenie profesorského zboru a poverilo Chotka suplovaním zemepisu, a to spätne v letnom semestri r. 1921/22 v rozsahu 2 hodín a v zimnom semestri 1922/23 v rozsahu 3 hodín prednášok týždenne za honorár 1000 Kč za hodinu. Zároveň uložilo riaditeľstvu knižnice, aby všetky zbierky a mapy bývalého geografického seminára Alžbetínskej univerzity boli odovzdané filozofickej fakulte do rúk K. Chotka.⁵¹

46 Riadni profesori mohli slobodne konať prednášky vo svojom nominálnom alebo príbuznom odbore. Na základe vôle profesorského zboru mohli suplovať aj prednášky z iného odboru, avšak len so súhlasom ministerstva.

47 Archív Univerzity Komenského (AUK), fond FiF UK, Zápisnice profesorského zboru A1 1921 – 1931, k. 5, Zápisnica profesorského zboru zo dňa 20. januára 1922, s. 3.

48 GRÓFOVÁ, M. „...a ako tretia vznikla filozofická fakulta.“, s. 54.

49 GRÓFOVÁ, M. „...a ako tretia vznikla filozofická fakulta.“, s. 54.

50 AUK, Fond FiF UK, Zápisnice profesorského zboru A1 1921 – 1931, k. 5, Zápisnica profesorského zboru zo dňa 24. júna 1922, s. 7.

51 AUK, Fond FiF UK, Zápisnice profesorského zboru A1 1921 – 1931, k. 5, Zápisnica profe-

Chotek nebol spokojný s prevzatým vybavením po maďarskej univerzite. Z uvedených dôvodov žiadal o pridelenie mimoriadnej subvencie na založenie mapového oddelenia, zakúpenie kníh a pomôcok pre vyučovanie zemepisu, čo profesorský zbor schválil na schôdzi 7. decembra 1922. Ministerstvo listom č. 138975/22 z 11. decembra 1922 promptne reagovalo na žiadosť fakulty a schválilo mimoriadnu dotáciu vo výške 15 tis. Kč na zakúpenie kníh a vedeckých pomôcok pre zemepisný seminár. Zároveň uložilo Chotkovi, že má pri nákupe postupovať čo najhospodárnejšie a dotáciu zúčtovať prostredníctvom dekanátu do 31. januára 1923. V liste taktiež uviedlo, že zakúpené predmety majú byť zaevidované oddelene od inventárov ostatných seminárov.⁵²

Zaangažovanosť Chotka do rozvoja geografie potvrdzuje aj jeho vyslanie na zjazd geografov, etnografov a vedeckých cestovateľov v Marseille. Ministerstvo školstva a národnej osvety ho listom č. 88434/22 z 15. septembra 1922 poverilo, aby sa v mene ministerstva zúčastnil zjazdu, ktorý sa tam konal v dňoch 24. – 30. septembra 1922 pri príležitosti koloniálnej výstavy. Ministerstvo mu poskytlo 1500 FRF na cestovné výdavky a poverilo ho, aby propagoval československé snahy v oblasti geografie a etnografie a aby pokračoval v rokovaní o výhodách vedeckej a vedecko-obchodnej expedície do francúzskych kolónií.⁵³

Tieto skutočnosti ukazujú, že proces inštitucionalizácie geografie na Univerzite Komenského sa začal v roku 1922 a jeho kľúčovým aktérom bol K. Chotek.⁵⁴

Karel Chotek – zakladateľ geografie na Univerzite Komenského

Karel Chotek (1881 – 1967) teda zohral významnú úlohu v ustanovení geografie na Univerzite Komenského a to aj napriek tomu, že jeho hlavným poslaním bol rozvoj Seminára pre všeobecný národopis. Návrh profesorského zboru, aby sa stal suplujúcim prednášateľom geografie, nebol náhodný. Chotek spĺňal viaceré odborné a kvalifikačné predpoklady zastávať túto úlohu. Na Karlovej univerzite v roku 1904 ukončil štúdium histórie, antropológie, etnografie a geografie.⁵⁵ Jeho orientáciu na etnografiu a fyzickú antropológiu ovplyvnili jeho profesori Lubor Niederle a Jindřich Matiegka. V tomto období boli vzťahy medzi geogra-

sorského zboru zo dňa 7. februára 1923.

52 AUK, Fond FiF UK, G, 1922/1923-24, k. 135.

53 AUK, Fond RUK, C/1, zjazdy geografov, k. 77.

54 Stručné zmienky o Chotkovom vplyve na rozvoj geografie na Univerzite Komenského nachádzame aj v starších prácach: PAULÍNYOVÁ, Emília. Vznik a vývoj Filozofickej fakulty v rokoch 1921 – 1945. In: *50 rokov Univerzity Komenského*. Bratislava 1969, s. 288, 298 a DUCHÁČEK, Milan. *Karel Chotek a spleť cest českého národopisu*. Diplomová práca. Praha, 2003. 258 s.: fot.; Dp922.

55 PETRÁŇOVÁ, Lydia. Karel Chotek a jeho škola. In: WOITSCH, Jiří a Adela JÚNOVÁ-MACKOVÁ, eds. *Etnologie v zúženém prostoru*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2016, s. 92. ISBN 978-80-88081-10-4.

fiou a etnografiou tesnejšie ako sú v súčasnosti. Potvrďuje to aj organizovanie spoločných zjazdov slovanských geografov a etnografov v medzivojnovom období. Národopis bol v tom čase chápaný ako prírodovedná disciplína, najmä pod vplyvom koncepcie berlínskej školy Adolfa Bastiana. Presadzovalo sa štúdium kultúrnych špecifik v kontexte s prírodným prostredím.⁵⁶ Chotek bol v tomto ovplyvnený koncepciami kultúrneho evolucionizmu anglického antropológa Edwarda Burnetta Tylora.⁵⁷ Tento kontext dotvárala situácia s „koloniálnym“ národopisom (v nemčine „*Völkerkunde*“) v protiklade k „domácejmu“ národopisu (v nemčine „*Volkskunde*“), ktorý sa na nemeckých univerzitách vyučoval v súlade s duchom nemeckej antropogeografie Friedricha Ratzela.⁵⁸ Metodologický vplyv na rozvoj národopisu mal aj medzinárodne uznávaný srbský geograf Jovan Cvijić s jeho antropogeografickou metódou.⁵⁹

Chotek mal viaceré väzby na geografiu a geografov. Už v období štúdia na gymnáziu na pražskej Žitnej ulici bol jeho spolužiakom neskorší významný antropogeograf V. Dvorský. V období vysokoškolských štúdií prejavil záujem o terénny výskum na južnom Slovensku, ktorý napokon zrealizoval v Cerove roku 1904 a 1905. Výskum vyústil do vydania sídelnej monografie o tejto hontianskej obci, ktorá vychádzala na pokračovanie počas roku 1906 v *Národopisnom vestníku československom*.⁶⁰ O dva roky neskôr získal doktorát z českých a rakúskych dejín a filozofie ako vedľajšieho predmetu. Habilitoval sa zo všeobecného národopisu v roku 1912 na základe jeho terénnych a štatistických výskumov ruskej kolonizácie na Kaukaze. Chotekova koncepcia národopisu sa opierala o dôkladný terénny výskum a zdôrazňovala jeho geografické a fyziko-antropologické aspekty.⁶¹

Od roku 1912 prednášal ako súkromný docent na univerzite v Prahe, pričom organizačne bol zaradený na geografický ústav filozofickej fakulty,⁶² ktorý v tom

56 DUCHÁČEK, Milan. Deset tezí k (dis)kontinuitě československé etnografie před rokem 1945. In: WOITSCH, J. a A. JÚNOVÁ-MACKOVÁ, eds. *Etnologie v zúženém prostoru*, s. 49 – 50; DUCHÁČEK, Milan. Karel Chotek a Cerovo: od iniciace k specializaci (causerie k půlstoleté proměně terénního výzkumu). In: *Slovenský národopis*, 2018, roč. 66, č. 1, s. 122. ISSN 1335-1303. doi.org/10.26363/SN.2018.1.05.

57 VÁLKA, Miroslav. Czechoslovak Republic and the Formation of Ethnographic Science during the “First Republic” (1918 – 1938) – Part II. In: *Glasnik Etnografskog Instytuta*, 2020, roč. 68, č. 2, s. 381. ISSN 0350-0861, <http://dx.doi.org/10.2298/GEI2002379V>.

58 DUCHÁČEK, M. Karel Chotek a spleť cesty, s. 122 – 126.

59 VÁLKA, Miroslav a Jana POSPÍŠILOVÁ. The anthropogeographic method and its place in the development of Czech/Czechoslovak ethnology. In: *Glasnik Etnografskog Instytuta*, 2018, roč. 66, č. 1, s. 90. ISSN 0350-0861. doi.org/10.2298/GEI1801089V.

60 DUCHÁČEK, M. Karel Chotek a Cerovo, s. 137.

61 PETRÁŇOVÁ, L. Karel Chotek a jeho škola, s. 75.

62 DUCHÁČEK, Milan. „Kufříkový profesor“ průkopníkem terénního výzkumu. Etnograf Karel Chotek na Univerzitě Komenského. In: SLOBODNÍK M. a M. GLOSSOVÁ, eds. 95

čase viedol V. Švambara. Roku 1919 sa zúčastnil spoločnej expedície na Slovensku spolu s geografmi V. Dvorským, J. V. Danešom a botanikom Karolom Dominom.⁶³ Pôsobil v rámci expertnej skupiny pre etnografické, geografické a štatistické otázky v komisii pre vytýčenie hraníc v povojnovom usporiadaní Európy v československej delegácii na mierovej konferencii v Paríži.⁶⁴ Bol tiež súčasťou expertnej skupiny, ktorá rokovala so zástupcami Rusínov o úpravách krajinskej hranice medzi Slovenskom a Podkarpatskou Rusou.⁶⁵

Chotkove aktivity v podpore rozvoja geografie na Univerzite Komenského neustali ani po prevzatí vedenia Zemepisného seminára geografmi. Až do svojho odchodu z Bratislavy do Prahy v roku 1931 suploval viaceré geografické predmety.⁶⁶ V jeho ponuke dominovali predmety z antropogeografie a regionálnej geografie jednotlivých svetadielov: Zemepisný prehľad Ázie (3 hodiny týždenne počas obidvoch semestrov 1922/23 a 1925/26 a 4 hodiny týždenne počas obidvoch semestrov v r. 1929/30), Zemepis (4 hodiny týždenne v zimnom semestri r. 1923/24), Zemepisný prehľad Afriky (4 hodiny týždenne v letnom semestri r. 1923/24 a 2 hodiny týždenne v obidvoch semestroch r. 1928/29), Amerika (3 hodiny týždenne počas obidvoch semestrov 1924/25), Úvod do antropogeografie (2 hodiny týždenne počas obidvoch semestrov v r. 1927/28), Antropogeografia (2 hodiny týždenne počas obidvoch semestrov v r. 1928/29), Južná Amerika (3 hodiny týždenne počas obidvoch semestrov 1926/27).⁶⁷

Chotek počas svojho pôsobenie v Bratislave taktiež systematicky predkladal na schôdzach profesorského zboru ako spravodajca mnohé návrhy týkajúce sa geografie. Bol tiež členom komisii pre kvalifikačné postupy geografov. Môžeme uviesť viaceré príklady. Na schôdzi 10. 12. 1924 navrhol, aby prof. Daneš bol oficiálnym delegátom na 11. medzinárodnom geografickom kongrese v apríli 1925 v Káhire. Daneš potom získal podporu 18 000 Kč na účasť na kongrese a na 4-týždňový študijný pobyt.⁶⁸ Na schôdzi 9. decembra 1925 predložil návrh na vytvorenie komisie za účelom vymenovania Františka Štúlu za mimoriadneho profesora všeobecnej geografie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. Komisia bola jednomyseľne schválená v zložení prof. Václav Chaloupecký,

rokov Filozofickej fakulty UK, s. 191.

63 MARTÍNEK, J. Geograf a cestovateľ, s. 196-7.

64 DUCHÁČEK, M. Karel Chotek a Cerovo, s. 125.

65 ŠVORC, Peter. Český etnograf Jan Húsek a jeho výskumná cesta po slovensko-rusínskom pomedzí v 20. rokoch 20. storočia. In: *Res Gestae – Czasopismo Historyczne*, 2020, roč. 11, s. 100. ISSN 2450-4475. DOI 10.24917/24504475.11.6

66 MATLOVIČOVÁ, K. a R. MATLOVIČ. Geography education, s. 71 – 85.

67 AUK, Fond RUK. Soznam osôb a ústavov a štátnych skúšobných komisii. Soznam prednášok na zimný semester. Soznam prednášok na letný semester. Akademický senát UK/SU, Bratislava, 1921 – 1929.

68 AUK, Fond RUK, E, k. 96, Egypt – medzinárodný kongres.

prof. J. V. Daneš a prof. K. Chotek.⁶⁹ Následne na schôdzi 19. januára 1926 predkladal tento návrh komisie ako spravodajca.⁷⁰ Chotek bol tiež jedným z členov komisie (spolu s J. Hanušom a V. Chaloupeckým) pre vymenovanie F. Štúlu za riadneho profesora, ktorú schválil profesorský zbor na schôdzi 16. mája 1928.⁷¹ Na nasledujúcej schôdzi 13. júna 1928 Chotek ako dekan fakulty predložil referát o pozitívnom ohlase na pedagogickú činnosť a vedecké práce F. Štúlu a následne profesorský zbor jednomyseľne schválil odporúčanie, aby bol Štúla vymenovaný za riadneho profesora.⁷² Na schôdzi 13. marca 1929 bola ustanovená komisia na obsadenie uvoľnenej profesorskej stolice geografie po odchode F. Štúlu na Vysokú školu obchodnú v Prahe, pričom Chotek bol jedným z jej troch členov (spolu s V. Chaloupeckým a F. Štúlom).⁷³ Na schôdzi, ktorá sa konala 20. novembra 1929, boli prerokované a jednomyseľne schválené návrhy písomne predložené K. Chotkom týkajúce sa zloženia komisie pre habilitačné konanie Jana Hromádku (prof. F. Štúla, prof. Jiří Král a prof. K. Chotek) a požiadavky riaditeľstva Geografického seminára o mimoriadnu dotáciu na vybavenie tmavej komory v objeme 15 814 Kč. Je zaujímavé, že Chotek sa tejto schôdze osobne nezúčastnil, ale bol na nej už prítomný J. Král, no ešte bez práva hlasovať.⁷⁴ Na zasadnutí 29. januára 1930 referoval Chotek o rokovaní komisie pre habilitáciu J. Hromádku a na tej istej schôdzi navrhol, aby bolo suplovanie prednášok z regionálnej geografie J. Králom v zimnom semestri prolongované aj v letnom semestri 1929/30.⁷⁵ Na schôdzi 29. apríla 1931 Chotek ako spravodajca predložil žiadosť J. Hromádku o finančnú podporu na účasť na medzinárodnom geografickom kongrese v septembri 1931 v Paríži.⁷⁶ Z uvedeného výberu príkladov vyplýva, že Chotek participoval pri všetkých dôležitých procesoch súvisiacich s obsadzovaním profesorskej stolice pre geografiu a pri kvalifikačných postupoch geografov, ktorí boli nominovaní na uvedenú stolicu.

69 AUK, Fond FiF UK, Zápisnice profesorského zboru A1 1921 – 1931, k. 5, Protokol o schôdzi profesorského zboru FiF UK zo dňa 9. decembra 1925, s. 1.

70 AUK, Fond FiF UK, Zápisnice profesorského zboru A1 1921 – 1931, k. 5, Návrh na vymenovanie F. Štúlu za mimoriadneho profesora všeobecného zemepisu z 19. januára 1926.

71 AUK, Fond FiF UK, Zápisnice profesorského zboru A1 1921 – 1931, k. 5, Protokol o schôdzi profesorského zboru FiF UK zo dňa 16. mája 1928, s. 2, b. 6.

72 AUK, Fond FiF UK, Zápisnice profesorského zboru A1 1921 – 1931, k. 5, Protokol o schôdzi profesorského zboru FiF UK zo dňa 13. júna 1928, s. 2, b. 6.

73 AUK, Fond FiF UK, Zápisnice profesorského zboru A1 1921 – 1931, k. 5, Protokol o schôdzi profesorského zboru FiF UK zo dňa 13. marca 1929, s. 1, b. 3.

74 AUK, Fond FiF UK, Zápisnice profesorského zboru A1 1921 – 1931, k. 5, Protokol o I. riadnej schôdzi profesorského zboru FiF UK zo dňa 20. novembra 1929, s. 1 a 2, b. 7.

75 AUK, Fond FiF UK, Zápisnice profesorského zboru A1 1921 – 1931, k. 5, Protokol o II. riadnej schôdzi profesorského zboru FiF UK zo dňa 29. januára 1930, s. 4, b. 12 a b. 14.

76 AUK, Fond FiF UK, Zápisnice profesorského zboru A1 1921 – 1931, k. 5, Protokol o II. riadnej schôdzi profesorského zboru FiF UK zo dňa 29. apríla 1931, b. 29.

Od suplentského provizória k definitívnemu obsadeniu profesorskej stolicy geografie

Prejavom završenia inštitucionalizácie určitého odboru na univerzite bolo zriadenie a riadne obsadenie profesorskej stolicy. Karel Chotek bol počas celého bratislavského pôsobenia primárne profesorom všeobecného národopisu a prednášky z geografie len suploval. Roku 1923 začal suplovať prednášky zo všeobecného a regionálneho zemepisu, na základe súhlasu ministerstva z 24. septembra 1923, medzinárodne rešpektovaný český geograf J. V. Daneš (1880 – 1928), ktorý súčasne suploval aj seminárne vzdelávanie. Naďalej však pretrvávalo provizórium, pretože profesorská stolica geografie stále nebola definitívne obsadená. Daneš ako suplent dochádzal na prednášky na dva dni v týždni (pondelok a utorok), pretože naďalej pôsobil ako riadny profesor na Karlovej univerzite v Prahe. Prednášal Morfológiu zemského povrchu a Politický zemepis a viedol Seminárne cvičenie a exkurzie z geografie. Daneš bol v čase bratislavského pôsobenia už vyprofilovaným vedcom. Mal za sebou pôsobenie vo funkcii československého konzula v Austrálii. Ako absolventa pražskej geografickej školy ho ovplyvnili najmä J. Palacký, Jan Nepomuk Woldřich a L. Niederle. Neskôr si rozširoval svoje poznatky v Berlíne u F. von Richthofena. Jeho bádateľské zameranie na geomorfológiu ovplyvnila teória geografického cyklu amerického geografa Williama Morisa Davisa a práce nemeckého geomorfológa A. Pencka, francúzskeho geografa Emmanuela de Martonne a srbského geografa J. Cvijića.⁷⁷ Jeho bádateľské záujmy týkajúce sa Slovenska odrážala už spomínaná spoločná expedícia s Chotkom, Dvorským a Dominom v roku 1919. O rok neskôr vyústila do práce *Úvod do geomorfologie Slovenska a Podkarpatské Rusi*, ktorá vyšla v časopise *Věda přírodní*.⁷⁸ Krátke bratislavské pôsobenie J. V. Daneša sa skončilo už začiatkom roku 1925 pre jeho pracovnú zaneprázdnenosť. Examinátorom na štátnych skúškach bol až do roku 1926.⁷⁹

Zložitú situáciu s personálnym zabezpečením geografie po odchode J. V. Daneša začala fakulta tým, že listom z 5. februára 1925 adresovaným na ministerstvo žiadala, aby bol poverený suplovaním zemepisu v rozsahu 5 hodín týždenne v letnom semestri 1924/25 F. Štůla. Ministerstvo túto žiadosť odsúhlasilo 25. februára 1925. Odporúčanie na angažovanie F. Štůlu dal pravdepodobne sám J. V. Daneš, s ktorým boli priatelia.⁸⁰ F. Štůla (1883 – 1943) v tomto období pôsobil na Československej obchodnej akadémii v Prahe. Bol absolventom geografie na českej Karlo-Ferdinandovej univerzite, kde bol žiakom profesorov Palackého a Švamberu. Roku 1914 získal doktorát na základe práce o železniciach

77 MATLOVIČ, R. Początki akademickiej geografii, s. 167 – 168.

78 MARTÍNEK, J. Geografický ústav, s. 220-21.

79 MARTÍNEK, J. Geografický ústav, s. 220-21.

80 MARTÍNEK, J. Geograf a cestovateľ, s. 142.

na Balkánskom polostrove. Roku 1925 prebiehalo jeho habilitačné konanie na Karlovej univerzite, ktoré bolo úspešne zavŕšené jeho vymenovaním za súkromného docenta 17. júna 1925. Ministerstvo školstva a národnej osvety listom zo 7. októbra 1925 potvrdilo prenesenie jeho *venia docendi* z Karlovej univerzity na Univerzitu Komenského,⁸¹ čím bolo rámcované jeho pôsobenie ako súkromného docenta s pokračujúcimi povinnosťami na Československej obchodnej akadémii v Prahe. Štůla dochádzal do Bratislavy na tri dni v týždni a zaradil sa medzi tzv. kuffíkových profesorov.⁸² Opäť teda išlo len o provizórne riešenie obsadenia profesorskej stolicy geografie. Z tohto dôvodu bol na schôdzi profesorského zboru 9. decembra 1925 iniciovaný proces vymenovania F. Štůlu za mimoriadneho profesora všeobecnej geografie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského a bola schválená komisia pre toto vymenúvacie konanie.⁸³ Na nasledujúcej schôdzi 19. januára 1926 bol komisiou, ktorú tvorili profesori K. Chotek, J.V. Daneš a V. Chaloupecký, prednesený návrh odporúčajúci vymenovanie F. Štůlu za mimoriadneho profesora. Išlo o prvý návrh tohto druhu pre odbor geografia na Univerzite Komenského. V odôvodnení návrhu sa konštatovalo, že zriadenie samostatnej profesorskej stolicy geografie je nevyhnutné z viacerých dôvodov. Jedným z nich je potreba rozvoja vedomostí z geografie u poslucháčov iných odborov filozofickej fakulty, pričom ako príklad bola uvedená slavistika. Ďalším uvádzaným dôvodom bolo prepojenie geografie a dejepisu, pričom v prípade absencie ponuky geografie aj záujemcovia o štúdium dejepisu odchádzali študovať do Prahy, čím trpela atraktivita Univerzity Komenského. V odôvodnení sa tiež uvádza, že v rámci dovtedajších snáh sa profesorský zbor snažil tento problém riešiť suplovaním prednášok K. Chotekom a získaním J. V. Daneša, ktorý však pre pracovnú zaneprázdnenosť musel svoje účinkovanie v Bratislave ukončiť. Z uvedeného vyplynula nutnosť túto záležitosť definitívne vyriešiť.⁸⁴ Návrh komisie obsahoval hodnotenie pedagogickej a vedeckej činnosti F. Štůlu. Uvádza sa v ňom, že v letnom semestri 1924/25 prednášal na Univerzite Komenského Oceánografiu v rozsahu 3 hodín týždenne a Zemepis Francúzska v rozsahu 2 hodín týždenne. V zimnom semestri 1925/26 prednášal Pevninskú hydrológiu v rozsahu 2 hodín týždenne, Afriku v rozsahu 2 hodiny týždenne a Úvod do všeobecného zemepisu v rozsahu 1 hodiny týždenne. Jeho prednášky vyvolali veľký záujem študentov, čo potvrdzuje fakt, že v zimnom semestri sa na ne zapísalo 39 poslucháčov, čo bola takmer štvrtina všetkých študentov fakulty.

81 AUK, osobný fond František Štůla.

82 DUCHÁČEK, M. „Kuffíkový profesor“, s. 191.

83 AUK, Fond FiF UK, Zápisnice profesorského zboru A1 1921 – 1931, k. 5, Protokol o schôdzi profesorského zboru FiF UK zo dňa 9. decembra 1925.

84 AUK, Fond FiF UK, Zápisnice profesorského zboru A1 1921 – 1931, k. 5, Protokol o schôdzi profesorského zboru FiF UK zo dňa 9. decembra 1925.

V rámci výsledkov vedeckej a publikačnej činnosti komisia vyzdvihla jeho prínos k spresneniu definície hospodárskej geografie a vymedzeniu jeho postavenia v kontexte geografickej vedy v jeho prácach: *Všeobecný zeměpis hospodářský*, vydané v roku 1922 v XXXIV. zväzku edície *Země a lidé* a v štúdiu *Zeměpis hospodářský* vydané v č. 1 – 2 *Sborníku Československé společnosti zeměpisné* v tom istom roku. Okrem toho upozornila aj na iné geografické, kartografické a popularizačné práce, najmä výsledky jeho doktorskej dizertácie o železničnej doprave na Balkáne *Dráhy poloostrova Balkánského*, ktorú uverejnil v roku 1914 vo výročnej správe Československej obchodnej akadémie v Prahe. Komisia jednomyselne odporúčala vymenovať F. Štůlu za mimoriadneho profesora všeobecného zemepisu, čo profesorský zbor schválil.⁸⁵

Na základe tohto návrhu bol Štůla vymenovaný za mimoriadneho profesora všeobecného zemepisu na Univerzita Komenského rozhodnutím prezidenta republiky 17. decembra 1926. V tejto súvislosti ministerstvo školstva a národnej osvety uvoľnilo F. Štůlu zo služby na československej obchodnej akadémii v Prahe a vyzvalo ho, aby sa definitívne ujal učiteľského úradu na Univerzite Komenského.⁸⁶ Týmto menovacím aktom sa definitívne ukončilo provizórne riešenie obsadenia profesorskej stolicy geografie a zavŕšila sa inštitucionalizácia geografie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Štůla sa počas svojho bratislavského pôsobenia naďalej venoval hospodárskej geografii. Svoje skúsenosti zo študijných pobytov v Kieli a Hamburgu pretavil do prvých prehľadových prác z oceánografie v československej geografii – *Atlantický oceán* z roku 1924 a *Svetový oceán (úvod do všeobecnej fyzickej oceánografie)* z roku 1929. Príkladom prepojenia oceánografickej a hospodársko-geografickej problematiky je štúdia *Hospodářsko-geografický význam severo-atlantských lovišť*, ktorá bola uverejnená vo výročnej správe Československej obchodnej akadémie v roku 1925. O dva roky uverejnil v poľskom časopise *Czasopismo Geograficzne* štúdiu o stave geografie v Československu a v roku 1929 prehľadovú prácu *Zeměpisný obraz slovanského světa*. Jeho geografické myslenie bolo ovplyvnené nemeckými autormi (Bruno Dietrich, Karl Sapper, Karl Andree, J. Partsch, Kurt Hassert).⁸⁷ V pedagogickej činnosti zaviedol viaceré nové predmety, napr. prednášky z geografie Československej republiky, základov matematického zemepisu, všeobecného hospodárskeho zemepisu, všeobecného fyzického zemepisu, fyzického zemepisu Európy a zemepisu Ameriky. Vo všetkých semestroch

85 AUK, Fond FiF UK, Zápisnice profesorského zboru A1 1921 – 1931, k. 5, Protokol o schôdzi profesorského zboru FiF UK zo dňa 19. januára 1926. Príloha – návrh komisie na vymenovanie F. Štůlu za mimoriadneho profesora.

86 AUK, osobný fond Františka Štůlu, Opis listu MŠANO č. j. 154747/26 -IV., zo dňa 28. októbra 1928.

87 HÄUFLER, V. Dejiny geografie, s. 163.

viedol seminárne a proseminárne cvičenia. Jeho najvýznamnejším žiakom počas bratislavského pôsobenia bol J. Hromádka, ktorý v r. 1925/26 dokončoval svoje vysokoškolské štúdium geografie, ktoré začal v Prahe, ale prerušila ho prvá svetová vojna. Roku 1928 získal Hromádka doktorát na základe práce *Průlom dunajský a půda Bratislavy* a následne bolo Štúlom iniciované jeho habilitačné konanie. Na základe pozitívneho ohlasu na tieto pedagogické a vedecké aktivity bolo profesorským zborom 13. júna 1928 jednomyseľne schválené odporúčanie, aby bol Štůla vymenovaný za riadneho profesora, čo sa uskutočnilo 30. apríla 1929. Už onedlho, a to 15. júna 1929 prezident republiky vymenoval F. Štůlu za riadneho profesora hospodárskej geografie⁸⁸ na Vysokej škole obchodnej v Prahe.⁸⁹ Namiesto neho prišiel z Prahy do Bratislavy J. Král (1893 – 1975), čím sa začala nová etapa v dejinách bratislavského geografického pracoviska.

Geografický seminár⁹⁰ ako základná organizačná jednotka geografie

Popri definitívnom obsadení profesorskej stolicy bolo predpokladom plnohodnotnej inštitucionalizácie odboru zriadenie a činnosť seminára ako organizačnej súčasť fakulty. Seminár slúžil na prehľbovanie poznatkov študentov a na zdokonaľovanie ich praktických zručností prostredníctvom viacerých vzdelávacích činností – diskusií, samostatných seminárnych prác študentov, cvičení a terénnych cvičení. Seminár zároveň predstavoval personálne, priestorové a materiálne zázemie pre tieto činnosti, pričom disponoval spravidla pomocným personálom, miestnosťami, knižnicou, mapami a ďalšími pomôckami. Ako sme už uviedli, Zemepisný seminár v Bratislave vznikol postupne počas roku 1922. V tomto počiatočnom období bol seminár umiestnený v budove na Kapitulskej ul. č. 1. Jeho správcom bol K. Chotek, ktorý suploval prednášky, avšak nevedel seminárne vzdelávanie v geografii. Táto situácia sa zmenila v nasledujúcom roku, keď začal semináre z geografie suplovať J. V. Daneš (1880 – 1928), ktorý bol zároveň riaditeľom Zemepisného seminára. Seminár sa v roku 1923 presťahoval do bu-

88 AUK, osobný fond František Štůla.

89 F. Štůla po odchode z Bratislavy pôsobil do novembra 1939 na Vysokej škole obchodnej v Prahe, kde nahradil ťažko chorého V. Dvorského a do r. 1938 externe ako docent prednášal na prírodovedeckej fakulte KU v Prahe. Bol kritizovaný kolegami z Karlovej univerzity za kompilátorstvo až plagiátorstvo. Osobitnej kritike podrobil jeho učebnicu *Hospodárský zeměpis* z r. 1931 Václav Dědina v článku z r. 1934 v časopise *Naše věda*. Dědina dokonca nastolil otázku, či by nemal byť zbavený docentúry na Prírodovedeckej fakulte Karlovej univerzity (HÄUFLER, V. *Dejiny geografie*, s. 187).

90 Názov seminára nebol v priebehu sledovaného obdobia ustálený. Ilustrovat' to môžeme na jeho názve, ktorý bol uvedený v Zozname osôb a ústavov Univerzity Komenského a štátnych skúšobných komisií, ktorý na začiatku každého akademického roka vychádzal nákladom Akademického senátu UK. Kým v r. 1923/24 figuroval pod názvom Seminár geografický, v ďalších rokoch bol uvedený ako Seminár zemepisný.

dovy Štátneho dievčenského reformovaného reálneho gymnázia na Dunajskej ulici. Sídlil na 1. poschodí bočného krídla budovy, ktoré bolo orientované do Reichardovej ulice (dnes Rajská ulica), kde sídlil až do roku 1931. Roku 1925 prevzal vedenie Zemepisného seminára F. Štúla. Počas jeho pôsobenia došlo k definitívnemu konštituovaniu Geografického seminára a Geografického proseminára, čo vyplýva z jeho listu dekanátu filozofickej fakulty č. 1182/1926-27 z 27. apríla 1927. Štúla v ňom podáva informáciu, že Ministerstvo školstva a národnej osvety schválilo výnosom č. 39758/IV. – 1926 zo dňa 22. júna 1926 stanovvy Geografického proseminára a seminára, pričom priložil 6 exemplárov znenia stanov. Podľa stanov účelom seminára bolo viesť poslucháčov k samostatnej vedeckej práci a kritike, oboznámiť ich s najnovšou geografickou a kartografickou literatúrou a dohliadať nad špeciálnymi samostatnými prácami študentov. Od poslucháčov, ktorí si zapísali geografické cvičenia v Geografickom seminári sa očakávalo, že úspešne absolvujú aspoň 2 semestre Geografického proseminára, o čom mali predložiť vysvedčenie. Účasť v seminári bola povinná pre uchádzačov o štátne skúšky učiteľskej spôsobilosti na stredných školách, pričom sa pripúšťalo, že vydarené seminárne práce mohli nahradiť plnenie iných úloh. Stanovy odporúčali, aby si študenti zariadili povinnosti tak, aby sa mohli štandardne zapisovať do seminára v 5. semestri štúdia. V stanovách boli ustanovenia, ktoré sa týkali Geografického proseminára. Podľa nich bolo účelom proseminárnych cvičení dopĺňanie chýbajúcich vedomostí z geografie, oboznamovanie sa s kartografickými prácami a smerovanie študentov k vedeckému štúdiu geografie. Proseminár bol prípravou pre návštevu geografického seminára. Na prihlásenie sa do seminára potrebovali študenti preukázať vysvedčenie z proseminára, na získanie ktorého mali vypracovať dve seminárne práce – jednu vecnú a jednu bibliografickú. Študentom sa odporúčalo, aby navštevovali proseminár v prvom alebo druhom roku štúdia, a to najmenej 2 semestre.⁹¹ Novú podobu inštitucionálnej štruktúry geografie reflektuje už v roku 1927 Akademickým senátom Univerzity Komenského publikovaný Zoznam prednášok, ktoré sa mali konať v letnom semestri 1926/27, teda od 16. februára do 30. júna 1927. Na strane 31 sa tu uvádza Seminár zemepisný s riaditeľom prof. F. Štúlom a knihovníkom Ph.C. Mirkom Trnovským a Proseminár zemepisný s riaditeľom prof. F. Štúlom. Z uvedeného vyplýva, že po schválení stanov Geografického seminára a proseminára došlo k definitívnemu ukončeniu procesu jeho konštituovania, ktorý sa začal v roku 1922.

Záver

Sumarizujúc zistené poznatky je možné konštatovať, že proces inštitucionalizácie geografie na Univerzite Komenského trval niekoľko rokov. Vychádzame

91 AUK, Fond Geografický ústav, 1920-48.

z jeho chápania ako procesu zriadenia a definitívneho obsadenia profesorskej stolicy geografie a procesu konštituovania a začiatku činnosti Geografického seminára. Inštitucionalizácia geografie bola iniciovaná v januári 1922 na schôdzi profesorského zboru filozofickej fakulty. Javí sa, že istú úlohu v tomto procese zohral faktor existencie geografického pracoviska na Alžbetínskej univerzite, ktorého časť inventáru a zbierok prevzal rektorát Univerzity Komenského a dal ho do úschovy univerzitnej knižnice. Zhodnotiť potenciál využitia týchto zbierok dostal za úlohu etnograf K. Chotek, ktorý bol odborne disponovaný aj pre odbor geografia. Z týchto dôvodov bola pozitívne prijatá jeho ochota suplovať prednášky z geografie už v letnom semestri 1921/22. Chotek zhodnotil väčšinu zbierok po Alžbetínskej univerzite ako prakticky nepoužiteľných a inicioval obstarávanie nového materiálu, kníh a máp pre potreby Zemepisného seminára. Ministerstvo na túto iniciatívu odpovedalo v decembri 1922 pozitívne, poskytlo finančnú dotáciu a uložilo, aby boli nové materiály zaevidované do inventára Zemepisného seminára, čo môžeme považovať za potvrdenie jeho faktickej existencie. Provizórne riešenie v personálnom zabezpečení sa fakulta snažila riešiť angažovaním medzinárodne rešpektovaného geografa z Karlovej univerzity J. V. Daneša, ktorý prevzal v roku 1923 vedenie Zemepisného seminára od K. Chotka a začal zabezpečovať okrem suplovania prednášok aj seminárne cvičenia. Jeho pôsobenie však bolo veľmi krátke a prakticky sa skončilo začiatkom roku 1925. Daneš odporúčal do pozornosti fakulty svojho priateľa F. Štůla, v tom čase profesora na Československej obchodnej akadémii v Prahe. Štůla začal so suplovaním prednášok už v letnom semestri 1924/25 a po habilitácii začal pôsobiť v pozícii súkromného docenta. Fakulta sa snažila o stabilizáciu profesorskej stolicy geografie a navrhla, aby bol Štůla vymenovaný za mimoriadneho profesora všeobecnej geografie. Tento návrh bol schválený v decembri 1926, čím bola otázka obsadenia profesorskej stolicy vyriešená. V júni 1926 boli ministerstvom školstva a národnej osvety schválené aj stanovky Geografického seminára a proseminára, čím je možné považovať proces jeho konštituovania za zavŕšený. Z toho vyplýva, že celý proces inštitucionalizácie geografie na Univerzite Komenského v Bratislave trval päť rokov – od januára 1922 do decembra 1926. V tomto období sa vytvorili predpoklady pre ďalší rozvoj tohto vedného a študijného odboru, ktorého dnešnými pokračovateľmi sú geografické katedry na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a nepriamo sú produktom tohto vývoja aj geografické pracoviská Slovenskej akadémie vied a univerzít v Prešove, Banskej Bystrici, Nitre, Košiciach a Ružomberku.

Zoznam použitých prameňov a literatúry / List of references and literature

Primárne zdroje / Primary sources

Archívy a archívne pramene / Archives and Archives sources

- Archív Univerzity Komenského (AUK), fond FiF UK, Zápisnice profesorského zboru A1 1921 – 1931, k. 5
AUK, Fond FiF UK, G, 1922/1923-24, k. 135.
AUK, Fond RUK, C/1, zjazdy geografov, k. 77.
AUK, Fond RUK, E, k. 96, Egypt – medzinárodný kongres
AUK, osobný fond František Štůla
AUK, Fond Geografický ústav
AUK, Fond RUK. Soznam osôb a ústavov a štátnych skúšobných komisií. Soznam prednášok na zimný semester. Soznam prednášok na letný semester. Akademický senát UK/SU, Bratislava, 1921 – 1929.

Nepublikované pramene / Unpublished scientific reports

- BAJERSKI, Artur. *Szkolnictwo wyższe międzywojennej Polski. Ujęcie geograficzne*. Poznań: UAM Wydawnictwo naukowe. 2016, 199 s. ISBN 978-83-232-3122-6.
BERAN, Karel. *Právnícké osoby veřejného práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2006, 191 s. ISBN 80-7201-598-2.
CSÁDER, Viliam. *História a súčasnosť Univerzity Komenského v Bratislave 1919 – 2000*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2000. 98 s. ISBN 80-968419-0-4.
FODOR, Ferenc. *A Magyar földrajztudomány története*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 2006, 865 s. ISBN 9637395970.
HÄUFLER, Vlastislav. *Dějiny geografie na Universitě Karlově (1348 – 1967)*. Praha: Universita Karlova, 1967, 421 s.
JACKOWSKI, Antoni a Izabela SOŁJAN. *Z dziejów geografii na Uniwersytecie Jagiellońskim (XV-XXI wiek)*. Kraków: IGI GP UJ, 2009, 467 s. ISBN 978-83-88424-47-2.
KANT, Immanuel. *Spór fakultetów*. Toruń: Wydawnictwo Rolewski, 2003., 234 s. ISBN 83-87479-20-9.
LENTZE, Hans. *Die Universitätsreform des Ministers Graf Leo Thun-Hohenstein*. Wien: H. Böhlau Nfg., Kommissionsverlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1962. 372 s.
MARTÍNEK, Jiří. *Geograf a cestovatel Jiří Daneš*. Praha: Historický ústav AV ČR. 2017, 292 s. ISBN 978-80-7286-287-0.
MATLOVIČ, René a Kvetoslava MATLOVIČOVÁ. *Geografické myslenie*. Prešov: Prešovská univerzita, Fakulta humanitných a prírodných vied, 2015, 321 s. ISBN 978-80-555-1416-1.
Päťdesiat rokov Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského. Ed. Michal Zaf'ko, Bratislava: Univerzita Komenského. 1992. 335 s. ISBN 80-223-0250-3.
Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave (1940 – 1965). Sborník I. Ed. Rudolf Lukáč, Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1966, 258 s.
RÜEGG, Walter, ed. *A History of the University in Europe: Vol. III. Universities in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries (1800 – 1945)*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, 776 s. ISBN 978-0521361071.
SRAGNER, Márta. *Prinz Gyula bibliográfia*. Pécs: JPTE Földrajzi Intézet. 1998, 147 s. ISBN 9636416567.

- TIBENSKÝ, Ján, ed. *Priekopníci vedy a techniky na Slovensku 2*. Bratislava: Obzor, 1988, 998 s.
TIBENSKÝ, Ján, POSS, Ondrej a kolektív. *Priekopníci vedy a techniky na Slovensku 3*. Bratislava: AEPRESS, 1999, 417 s. ISBN 80-8888-03-43.

Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách /

Articles in Journals, Chapters in Monographs

- AICHNER, Christof. The Reforms of the Austrian University System 1848 – 1860 and their Influence on the Process of Discipline Formation. In: SIMÕES, Ana et al., eds. *Sciences in the Universities of Europe, Nineteenth and Twentieth Centuries*. Dordrecht: Springer, 2015, s. 293-309. ISBN 978-94-017-9635-4. doi: [10.1007/978-94-017-9636-1_17](https://doi.org/10.1007/978-94-017-9636-1_17)
- ASH, M.G.: Bachelor of What, Master of Whom? The Humboldt Myth and Historical Transformations of Higher Education in German-Speaking Europe and the US. In: *European Journal of Education*, 2006, roč. 41, č. 2, s. 245 – 267. ISSN 1465-3435.
- BROCKE, Bernhard vom. Wege aus der Krise: Universitätsseminar, Akademikkommission oder Forschungsinstitut. In: Fürbeth, Frank et al. eds. *Zur Geschichte und Problematik der Nationalphilologien in Europa*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1999, Reprint Edition 2013, s. 359 – 378. ISBN 3-484-10778-2. doi.org/10.1515/9783110928990-029
- DUCZON, Árpád. A Pozsonyi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem Pécsre költözésére és hacra a fennmaradásért II. Világháborúig. In: *Közép-Európai Közlemények*, 2019, roč. 13, č. 4, s. 53 – 67. ISSN 1789-6339.
- DUCHÁČEK, Milan. Deset tezí k (dis)kontinuitě československé etnografie před rokem 1945. In: WOITSCH, Jiří a Adela JŮNOVÁ-MACKOVÁ, eds. *Etnologie v zúženém prostoru*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2016, s. 37 – 63. ISBN 978-80-88081-10-4.
- DUCHÁČEK, Milan. „Kufříkový profesor“ průkopníkem terénního výzkumu. Etnograf Karel Chotek na Univerzitě Komenského. In: SLOBODNÍK Martin a Marta GLOSSOVÁ, eds. *95 rokov Filozofickej fakulty UK. Pohľad do dejín inštitúcie a jej akademickej obce*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2017, s. 185 – 202. ISBN 978-80-223-4390-9.
- DUCHÁČEK, Milan. Karel Chotek a Cerovo: od iniciácie k špecializácii (causerie k púštoleté proměně terénního výzkumu). In: *Slovenský národopis*, 2018, roč. 66, č. 1, s. 116 – 139. ISSN 1335-1303. doi.org/10.26363/SN.2018.1.05
- GRÓFOVÁ, Mária. „...a ako tretia vznikla filozofická fakulta.“ K počiatkom a prvým krokom jestvovania Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. In: SLOBODNÍK Martin a Marta GLOSSOVÁ, eds. *95 rokov Filozofickej fakulty UK. Pohľad do dejín inštitúcie a jej akademickej obce*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2017, s. 40 – 72. ISBN 978-80-223-4390-9.
- JELEČEK, Leoš, CHROMÝ, Pavel a Jiří MARTÍNEK. Vývoj geografie na Univerzitě Karlově v kontextu české geografie od poloviny 19. století. In: *Geografie – Sborník České geografické společnosti*, 2006, roč. 111, č. 4, s. 343 – 367. ISSN 1212-0014.
- KÁRPÁTY, Peter a Henrieta MÁZOROVÁ. K vývoju atraktivity geografického a geovedného vzdelávania Univerzity Komenského v Bratislave. In: *Geographia Cassoviensis*, 2011, roč. 5, č. 2, s. 45 – 56. ISSN 1337-6748.
- KÁRPÁTY, Peter a Vladimír SLAVÍK. Geografia a pramene k jej inštitúcii v metropole Slovenska 1. časť. In: *Geografia*, 2014, roč. 22, č. 3, s. 91 – 98. ISSN: 1335-9258.
- KUGLICS, Gábor. Egy felfedező földrajztudós élete és emlékezete. Prinz Gyula (1882 – 1973). In: *Vasi szemle*, 2014, roč. 68, č. 3, s. 350 – 360. ISSN 0505-0332.
- LAUKO, Viliam. Transformácia slovenskej geografie, jej dôsledky a problémy. In: *Folia Geographica*, 2006, č. 9, 44-55. ISSN 1336-6157.

- LENGVÁRI, István. Az Erzsébet Tudományegyetem alapítása, a pozsonyi és budapesti évek története. In: *Per Aspera ad Astra*, 2014, roč. 1, č. 1, s. 15 – 25. ISSN 2064-6038, doi:10.15170/PAAA.2014.01.01.
- MARTÍNEK, Jiří. Čeští vědci na Slovensku. Geografický ústav Univerzity Komenského. In: *Kladyán*, 2010, roč. 7. č. 1 – 2, s. 22 – 28. ISSN 1212-9690.
- MARTÍNEK, Jiří. Geografický ústav Univerzity Komenského mezi 1. a 2. světovou válkou. In: SLOBODNÍK, Martin a Marta GLOSSOVÁ. eds. *95 rokov Filozofickej fakulty UK. Pohľad do dejín inštitúcie a jej akademickej obce*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2017, s. 219 – 227. ISBN 978-80-223-4390-9.
- MATLOVIČ, René. The brief profile of the Slovak geographical community. In: *Folia Geographica*, 12, 2008, s. 6 – 24. ISSN 1336-6157.
- MATLOVIČ, René. Początki akademickiej geografii i jej przedstawiciele na Słowacji w 2. połowie XIX i 1. połowie XX w. In: JACKOWSKI, Antoni, ed. *Rola geografii w utrwalaniu Niepodległej Polski i w Jej rozwoju*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński. Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, 2018, s. 155 – 184. ISBN 978-83-64089-49-7.
- MATLOVIČ, René a MATLOVIČOVÁ, Kvetoslava. Etablovanie geografie na Univerzite Komenského a úsilie o posilnenie jej vplyvu v kontexte militarizácie pred druhou svetovou vojnou. In: *Geografické informácie*, 2018, roč. 22, č. 1, s. 274 – 287. ISSN 1337-9453.
- MATLOVIČOVÁ, Kvetoslava a René MATLOVIČ. Geography education at the Comenius University in Bratislava in the years of 1922 – 1938: Institutionalization, actors and study courses. In: *Folia Geographica*, 2019, roč. 61, č. 2, s. 71 – 85. ISSN 1336-6157.
- PAULÍNYOVÁ, Emília. Vznik a vývoj Filozofickej fakulty v rokoch 1921 – 1945. In: *50 rokov Univerzity Komenského*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1969, s. 283 – 321.
- PETRÁŇOVÁ, Lydia. Karel Chotek a jeho škola. In: WOITSCH, Jiří a Adela JÚNOVÁ-MACKOVÁ, eds. *Etnologie v zúženém prostoru*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2016, s. 71 – 92. ISBN 978-80-88081-10-4.
- ŠVORC, Peter. Český etnograf Jan Húsek a jeho výskumná cesta po slovensko-rusínskom pomedzí v 20. rokoch 20. storočia. In: *Res Gestae - Czasopismo Historyczne*, 2020, roč. 11, s. 98 – 110. ISSN 2450-4475. DOI 10.24917/24504475.11.6.
- VÁLKA, Miroslav. Czechoslovak Republic and the Formation of Ethnographic Science during the “First Republic” (1918 – 1938) – Part II. In: *Glasnik Etnografskog Instituta*, 2020, roč. 68, č. 2, s. 379 – 396. ISSN 0350-0861, <https://doi.org/10.2298/GEI2002379V>
- VÁLKA, Miroslav a POSPÍŠILOVÁ, Jana. The anthropogeographic method and its place in the development of Czech/Czechoslovak ethnology. In: *Glasnik Etnografskog Instituta*, 2018, roč. 66, č. 1, s. 89 – 100. ISSN 0350-0861. doi.org/10.2298/GEI1801089V
- VALO, Ján: Filozofická fakulta Univerzity Komenského z pohľadu dejín správy. In: SLOBODNÍK, Martin a Marta GLOSSOVÁ, eds. *95 rokov Filozofickej fakulty UK. Pohľad do dejín inštitúcie a jej akademickej obce*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2017, s. 73 – 88. ISBN 978-80-223-4390-9.

Internetové zdroje / Online sources

- Humboldt Universität zu Berlin, History of the Department of Geography. [online]. [cit. 2021-09-28]. Dostupné na internete: <<https://www.geographie.hu-berlin.de/en/department/historie>>
- A pozsonyi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem épületei egykor és ma. Posted by Történeti Gyűjtemény in Történetek a Múzeumból, TGYO Blog [online]. [cit. 2021-09-27] Dostupné na internete: <<https://tgyoblog.wordpress.com/2018/04/24/a-pozsonyi-magyar-kiralyi-erzsabet-tudomaneyegyetem-epuletei-egykor-es-ma/>>

O autoroch / About the authors

prof. RNDr. René Matlovič, PhD.

Geografický ústav SAV v.v.i

Štefánikova 49, 814 73 Bratislava

e-mail: geogmatl@savba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8935-6462>

WOS Researcher ID: [G-7560-2014](https://orcid.org/0000-0002-8935-6462)

SCOPUS: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=8653282000>

WOS: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/830108>

doc. RNDr. Kvetoslava Matlovičová, PhD.

Katedra cestovného ruchu

Obchodná fakulta Ekonomickej univerzity

Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava

e-mail: kvetoslava.matlovicova@euba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9635-4177>

SCOPUS: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55956341300>